

De bezitters van huize de Kolck te Broekhuizenvorst

DOOR

M. FLOKSTRA*

Afb. 1 Luchtfoto van de hoeve De Kolck. Het grote rechthoekige perceel rechts tekent zich op het kadasterplan van 1821 (afb. 3) duidelijk af en draagt daar het nummer 183 (luchtfoto Soesterberg).

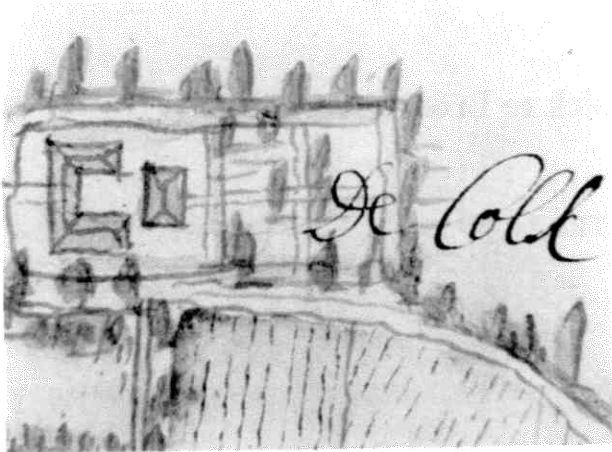
INLEIDING

De vondst van een onbekende achttiende-eeuwse tekening van 'Huize de Kolck' getekend door Abraham de Haen vormt de aanleiding tot het schrijven van dit artikel. Ofschoon de tekening ongedateerd is, kunnen we er vanuit gaan dat zij van ná 1749 dateert.¹

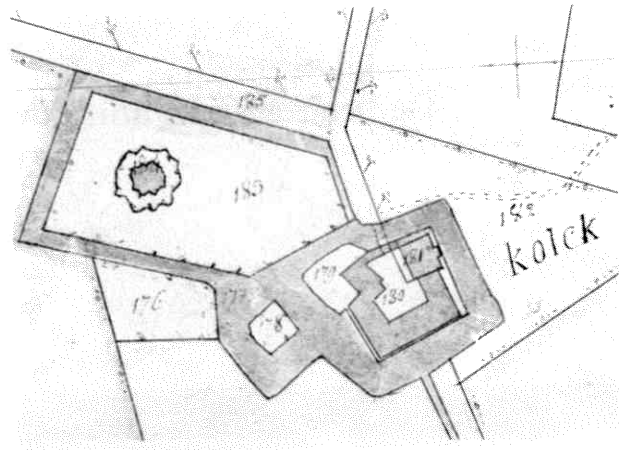
In 1744 namelijk kocht de koning van Pruisen huis en heerlijkheid Broekhuizen van de toenmalige eigenaars Fredrica Augusta Barones Von Wendt en haar echtgenoot Baron Philip Leopold van Arenstädt.²

Deze verkoop had tot gevolg, dat de koning het kasteel van Broekhuizen liet verbouwen en het beheer overliet aan een rentmeester. De administratie werd helemaal op-

nieuw opgezet naar Pruisische inzichten. Dank zij deze feiten beschikken wij nu nog over een schitterende 18e-eeuwse kaart van de beroemde landmeter Adam Blum.³ In opdracht van de koning van Pruisen bracht Adam Blum alle landerijen gelegen in de heerlijkheid Broekhuizen in kaart, maar tegen alle verwachtingen in tekende hij ook een plattegrond van de Kolck gelegen te Broekhuizenvorst. Hij dateerde de kaart als volgt: 'dilineert in den jaere 1749 in junio'. Wanneer wij nu deze plattegrond nader bekijken dan zien we dat deze niet overeenkomt met de bovenvermelde tekening van A. de Haen. Het woonhuis zou volgens de landmeter los staan van de

Afb. 2. Plattegrond van de Kolck uit 1749. Detail uit een kaart van de landmeter Adam Blum. Het heeft er alle schijn van, dat zijn gebeugen de landmeter bij het uitwerken van zijn opmetingen ten aanzien van het landhuis en de hoeve in de steek heeft gelaten! Men vergelijkte met de tekening van De Haen en met de kad. kaart uit 1821! (foto M. Flokstra).

Afb. 3. Huize De Kolck op de oudste kadasterkaart van 16 april 1821, Sectie B, Gemeente Broekhuizen; perceel 183 is gemakkelijk op de luchtfoto afb. 1 terug te vinden. Nr. 181 vertegenwoordigt zonder twijfel het door A. de Haen getekende huis van afb. 4 (foto M. Flokstra).

bijgebouwen, terwijl De Haen juist de bijgebouwen aan het woonhuis vast tekent. Aan de oostzijde van het woonhuis tekent hij een uitbouw, die bij Adam Blum ontbreekt. Hieruit zou men af kunnen leiden dat A. de Haen een tekening vervaardigde van een verbouwde toestand van de Kolck. Over de tekenaar is bekend, dat deze met één van zijn leermeesters – Cornelis Pronk – en andere kunstenaars, diverse uitstapjes in den lande maakte. Behalve in Holland en Utrecht, vertoefden zij dikwijls in Brabant. Zou Abraham de Haen op één van deze reizen naar Broekhuizenvorst gegaan zijn, of zou hij Huize de Kolck naar een voorbeeld hebben uitgewerkt? Frappant is wel, dat de latere topografische kaarten van Tranchot en Von Müffling uit 1803 en de eerste kadasterkaart uit 1821 details laten zien waaraan de tekening van De Haen exact voldoet.

LIGGING EN DE OMVANG

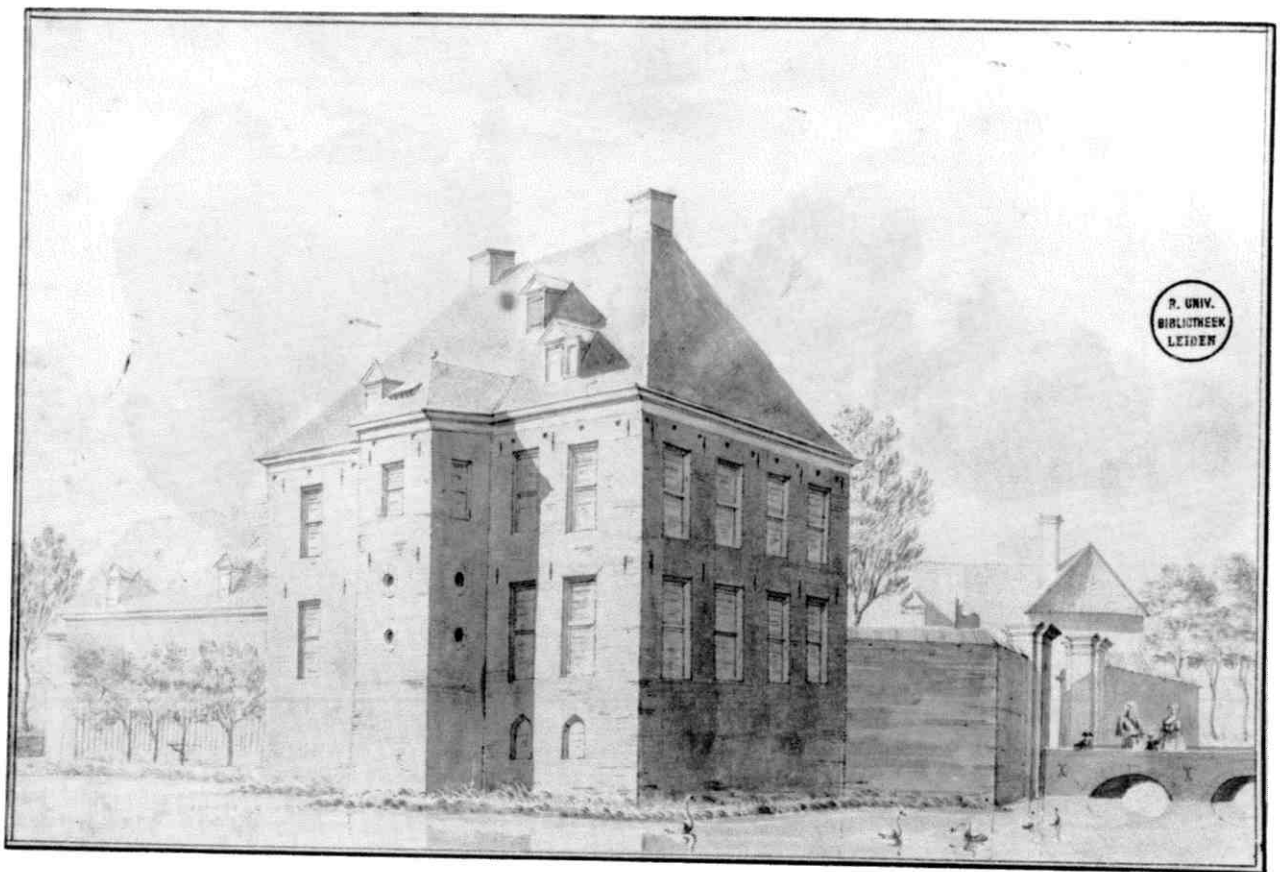
Huize de Kolck ligt op enige afstand van de kom van Broekhuizenvorst, links langs de weg richting Swolgen. Diverse keren is het van gedaante veranderd vóór het de huidige bouwvorm kreeg: een boerderij gebouwd in een U-vorm met grachten omgeven. Een statige oprijlaan brengt ons uiteindelijk via een brug naar het woonhuis. In het najaar van 1989 werd er opnieuw verbouwd. Een van de oudste delen – de zogenaamde pachterswoning – rechts van de toegangspoort werd gesloopt. Aan de westzijde van het woonhuis werden de stallen doorgetrokken. Voor de aanleg van nieuwe fundamenten stuitte men bij het graven op interessante zaken. Op een diepte van circa twee meter trof men een fundament van mer-

gelblokken en een oude paalconstructie aan. Deze laatste stamt vermoedelijk van een oude brug. Hoewel stichter en bouwjaar van 'Huize de Kolck' nog niet uit oude geschriften zijn achterhaald, is door de vondst van de mergelblokken het ontstaan van de Kolck wellicht terug te voeren tot in de middeleeuwen.

De omvang en de juridische positie van het huis werd het uitvoerigst beschreven in een verkoopakte uit het jaar 1677.⁴ Het huis was ten dele allodiaal (vrij eigengoed) en deels thijnsroerig te weten: aan de Koning van Spanje, *'als hertoch van Gelre eenen twintich morgen min ofte meer ende aen de selve tot thins jaerlicx wuytgeldende van iederen morgen eenen Brabants'*,

aan de heer van Schaesberg te Kriekenbeek negen morgen land tot lijfgewinsrechten en negen morgen land tot erfthijnsrechten. De pastorie van Broekhuizenvorst verkreeg van de Kolck een jaarlijkse erfpacht ter waarde van twee malder rogge en vijf goudgulden. De kerk van Broekhuizenvorst kreeg jaarlijks 3½ pond was met 7½ kan olie. Daarvoor had de bezitter van de Kolck een eigen gestoelte in de genoemde kerk.

Een grote handicap voor het geschiedkundig onderzoek is, dat er door de bezitters geen huisarchief is nagelaten. Ook het aantal sporen dat zij in andere archieven hebben achtergelaten is tamelijk gering, waardoor de geschiedschrijving van huize de Kolck grotendeels gebaseerd is op gegevens uit cijnsregisters van de heren Van Holthuisen, later die van de graven von Schaesberg. Deze registers behoorden tot het bezit van de laathof 'de hof ten Kerkhof', gelegen bij het kerkhof van de kerk van Broekhuizenvorst.

Afb. 4 t Huys de Kolck te Broekhuizenvorst. Getekend door Abraham de Haen (1707-1748). De toegang tot de voorburcht, geheel rechts, ligt op de plaats waar de kadasterkaart uit 1821 deze aangeeft. (Collectie Bodel Nijenhuis; foto Univ. Bibliotheek Leiden.)

Dit laatste geldt zeker voor de periode van de 16e tot en met de 18e eeuw. De bezitters waren namelijk niet altijd zelf op het huis woonachtig, maar verpachtten het huis en de hoeve meestal aan een halfman en/of huurder. Globaal kon daarmee het verloop van de geschiedenis van het huis wel gereconstrueerd worden.

DE FAMILIE VAN BROEKHUIZEN

Op welke wijze de familie Van Broekhuizen uit de linie Ooijen in bezit is gekomen van de Kolck blijft ongewis. Voor zover we momenteel met zekerheid weten, komt de oudste vermelding van de Kolck voor in een rekening van een rentmeester van het Gelderse Overkwartier. Deze inde namens de hertog van Gelre in 1533 een schatting (een belasting) waarbij de bewoner van de Kolck 27 stuivers moest afdragen.⁵ De naam van de bewoner of bezitter wordt in deze lijst niet genoemd. De eerste concrete gegevens van een bezitter treffen we aan in een akte uit 1548.⁶ Michiel van Oeyen, pastoor van Broekhuizenvorst, stichtte in dat jaar een 'H. Sacraments misse die gedaen wort op den donderdach op onse Lieve Vrouwe altaer'. De pastoor belaste met deze stichting de Kolck met een jaarlijkse erfpacht ter waarde van vijf goudgulden. Hiervan waren vier gulden voor de pastorie en één

gulden voor de koster bestemd. Naast de taak van zielzorg over de aan hem toevertrouwde parochianen, trad Michiel van Oeyen tussen 1540 en 1554 op als stadhouder der Broekhuizer lenen. Namens de toenmalige heer beleende hij de leenmannen van het huis Broekhuizen met hun leengoederen. Hij voerde eveneens het wapen – een schildhoofd beladen met hermelijnstaartjes – dat zo kenmerkend is voor de familie Van Broekhuizen. Michiel van Oeyen is tussen 19 juni 1554⁷ en 10 juni 1559 overleden.⁸

Een andere bron met aanvullende gegevens over de familie van de pastoor verschaft het oudste tijnsregister van de heren van Holthuisen te Kriekenbeek. Ofschoon dit tijnsregister in 1555 werd overgeschreven uit een ouder register, bevat het nog gegevens van vóór 1555. Dit blijkt onder meer uit het feit, dat Michiel van Oeyen en zijn zus Elisabeth van wege een aantal goederen behorend tot de Kolck te boek staan.⁹

Nadien zijn voor dezelfde goederen joffer Gertruidis Spanrebock en Herman van Broekhuizen genant van Oeyen behand.¹⁰ Dan rijzen er vragen zoals: hoe zit de familierelatie tussen deze personen in elkaar? Welnu, uit dezelfde bron blijkt dat pastoor Michiel van Oeyen een bastaardzoon Johan had, die eveneens priester was.¹¹

Afb. 5 Zegel van Seger van Broekhuizen, heer van Ooijen. Dat.: 1527, sept. 27.
Schildhoofd: 4 : 3 hermelijnstaartjes.
Schildvoet: leeg.
RAL, Archief Heerlijkheid Blitterswijk en Wanssum, inv.nr. 373 (foto M. Flokstra).

Afb. 6 Zegel van Michiel van Ooijen, pastoor van Broekhuizenvorst. Dat.: 1545, aug. 29.
Schildhoofd: 4 : 3 hermelijnstaartjes.
Schildvoet: leeg.
Voor de toeschouwer links: een onduidelijk teken; rechts onder een (gotische) letter M.
RAL, archief Heerlijkheid Blitterswijk en Wanssum, inv.nr. 33 (foto M. Flokstra).

Tussen deze Johan en diens halfbroer ontstond in 1559 een fikse ruzie. Deze eskaleerde zozeer dat hier diverse processen over werden gevoerd, zowel voor de schepenbank van Swolgen en Broekhuizenvorst alsmede in Sevenum en voor het gericht te Geldern.¹² Het zou echter te ver voeren al deze procesakten te behandelen. In december 1561 kwam men tot een vergelijk: de goederen van de Kolck werden precies in tweeën verdeeld.¹³ Onduidelijk is of men het hierbij gelaten heeft. Hoe het ook moge zijn, alle goederen van de Kolck kwamen na 1561 in handen van de heren van Ooijen. Door koop of bij erfenis? Was Elisabeth van Broekhuizen, die in 1533 haar vader Seger van Broekhuizen – heer van Ooijen – opvolgde als Vrouwe van Ooijen, misschien de zus van pastoor Michiel van Oeyen? Hoe dan ook, in ieder geval trouwde Elisabeth met Gerard Beugel, stammend uit een Venlose schepenfamilie. Hun zoon Marten huwde tweemaal. Uit zijn eerste huwelijk had hij slechts een dochter – Gertruid Beugel geheten – waarover later meer. Marten Beugel hertrouwde in 1562 met Gertrudis Spanrebock, dochter van de heer van Heyen.¹⁴ Dit huwelijk is vermoedelijk kinderloos gebleven. Marten moet ná 1571, maar vóór 22 juni 1576 zijn gestorven. Voor zijn dood gaf hij op 25 augustus 1571 het beheer van het huis en de heerlijkheid Ooijen over aan zijn schoonzoon Herman van Broekhuizen ‘getrouwt hebben die dochter van Merten voirs’.¹⁵ Na de dood van zijn schoonvader werd Herman van

Broekhuizen als echtgenoot van Gertruid Beugel op 22 juni 1576 met Ooijen beleend.¹⁶ Voor Martens weduwe, Gertruidis Spanrebock, restte vruchtgebruiksrechten op een aantal goederen. Wellicht was zij daarom samen met Herman van Broekhuizen berechtigd aan de lijf- en erfijnsgoederen welke behoorden aan huize de Kolck.¹⁷ Volgens het obituarium van het Venlose nonnenklooster Maria Weide kwam Martens weduwe op 14 september 1588 te overlijden, waardoor alle vruchtgebruiksgoederen vererfden op Herman van Broekhuizen.¹⁸ Vrij kort na 1588 lieten hij en zijn dochter Elisabeth zich belenen met deze goederen.¹⁹ Hoeveel kinderen Herman en Gertruid Beugel hadden is niet met zekerheid te zeggen, maar in ieder geval zijn er vier bekend: de al reeds genoemde dochter Elisabeth en drie zonen: Marten, Johan en Seger geheten. De goederen van Herman van Broekhuizen en Gertruid Beugel, bestaande uit huis en heerlijkheid Ooijen, de hof aan gen Sande en huize de Kolck moesten na Hermans dood – overleden tussen 1599 en 1601 – verdeeld worden tussen deze kinderen. Huis en heerlijkheid Ooijen kwam toe aan de oudste zoon Marten van Broekhuizen en deze liet zich met zijn verworven bezit op 26 april 1601 belenen.²⁰ De twee jongste kinderen werden vermoedelijk met andere goederen en een som geld uitgeoedeld.

JOHAN VAN BROEKHUIZEN

De tweede zoon Johan verkreeg uit de boedel de hof aan gen Sande, gelegen te Ooijen en huize de Kolck. Hij liet zich op 9 september 1609 met de hof aan gen Sande beleenen.²¹ Het blijft een raadsel, waarom hij dit pas deed ruim acht jaar na de dood van zijn vader! In 1492 werd de hof aan gen Sande door de broers Seger, Jan, Marten en Jacob van Broekhuizen gezamenlijk aangekocht van Evert van Wildenrade.²² Maar wel met de overeenkomst dat de hof belast zou worden met een jaarlijkse erfpacht van vijf malder rogge voor een vroegmis in de kerk van Broekhuizenvorst. Bij de stichting bepaalde men tevens dat de eigenaar van de hof de vrijheid bleef de jaarlijkse erfpacht over te brengen op andere goederen. Op 30 november 1608 droegen Johan van Broekhuizen en Catharina van Mirbach in tegenwoordigheid van pastoor Jan Bongaerts en schepenen van Broekhuizenvorst, de genoemde erfpacht over op andere goederen.²³

Uit een andere bron blijkt, dat dit echtpaar, wonend op de Kolck, niet zo goed overweg kon met de toenmalige pastoor Jan Bongaerts. Diens opvolger pastoor Johannes Daemen noteerde in een register uit 1666, dat over inkomsten van de kerk gaat, een paar aardige zaken. Herinneren wij ons de stichting van pastoor Michiel van Oeyen uit 1548, waarbij deze de Kolck belast had met vijf goudgulden. Johan van Broekhuizen wilde slechts 35 stuivers voor iedere gulden betalen. De pastoor vond dit niet genoeg en daagde Johan voor het gerecht. Uiteindelijk werd Johan in Roermond veroordeeld tot het betalen van de juiste waarde voor iedere goudgulden. Veel interessanter was het volgende proces tussen hen beiden. Dit maal ging het over het recht van overpad. Gedeeltelijk kon Johan van Broekhuizen een pad volgen over eigen grond richting kerk, doch het laatste stuk was eigendom van de pastoor. Het geharrewar liep volledig uit de hand, zozeer zelfs dat de bisschop, Jacobus a Castro, tussen beide moest komen en de volgende uitspraak deed aantekenen:

*'dat Joncker Jan mit sijnre familie sal den kerck wech ofte voetpaet gebrucken voor sijn familie een ende achter malcanderen gaende, sonder honden ofte dat sij over den selven geen beest perden kerren oft ander bestialen sullen drijven dan alleen voor haer personen als sij moeten nae de kerck gaen.'*²⁴

Uit het huwelijk van Johan van Broekhuizen en Catharina van Mirbach zijn tenminste vier kinderen bekend: één zoon – Willem – en drie dochters: Anna, Maria Martina en Sophia van Broekhuizen geheten.

Anna van Broekhuizen huwde de eerste maal met A. van Afferden en had uit dit huwelijk een dochter. Zij kreeg uit haar huwelijk met Hendrik de Haen twee zonen en vier dochters.²⁵ Anna overleed op 18 mei 1665 te Horst. De tweede dochter Maria Martina van Broekhuizen trouwde op 20 januari 1643 in de kerk van Swolgen met Caspar van Weedt, eigenaar van het goed de Gun.²⁶ De

jongste dochter Sophia van Broekhuizen vertrok reeds in 1627 naar het Cisterciënser klooster te Binderen gelegen bij Helmond. Uit hun klooster in Binderen verdreven, hadden de nonnen zich bij het Minderbroedersklooster in Venray gevestigd. Volgens het recomandatboek van het Venrayse klooster overleed Sophia van Broekhuizen op 11 juli 1684, in haar 73e levensjaar. Zij werd begraven in de Portiunculakapel voor het tabernakel. Haar grafzerk werd bij een brand in 1925 door het vallende dakgewelf verbrijzeld.²⁷

WILLEM VAN BROEKHUIZEN EN ELISABETH VAN WEEDT

Als opvolger van zijn vader werd Willem van Broekhuizen in 1641 behand met de goederen, die tot de Kolck behoorden.²⁸ Tevens verkreeg hij alle rechten op de hof aan gen Sande. Nauwelijks twee jaar na de dood van zijn vader kwam ook Willem op 4 juli 1643 te overlijden. Hij heeft de geboorte van zijn jongste dochter Emilia Gertuid tenminste nog meegemaakt. Zij was op 6 april van dat jaar geboren. Na de dood van Willem van Broekhuizen werd Caspar van Weedt als voogd (en oom) van Johanna Catharina van Broekhuizen – oudste dochter van Willem – op 10 juli 1649 beleend met de hof aan gen Sande, waarbij niettemin het vruchtgebruik aan haar moeder Elisabeth van Weedt wordt toegekend.²⁹

Elisabeth van Weedt bleef na de dood van haar echtgenoot achter met twee minderjarige kinderen. Zij zag kennelijk geen heil meer in het bezit van de Kolck en begon er daarom aan te denken om het gehele goed te verkopen. Zij bezat slechts het vruchtgebruik van de Kolck, waardoor zij toestemming nodig had van de voogden van haar kinderen. Uiteindelijk kreeg de Kolck in het jaar 1659 nieuwe eigenaars, te weten: de echtelieden Hendrik Bernaerdt en Elisabeth Duyts.³⁰

De verkoop door Elisabeth van Weedt, weduwe van Johan van Broekhuizen, betekende het onherroepelijke verdwijnen van het geslacht Van Broekhuizen uit Broekhuizenvorst.

DE FAMILIE PRAYON EN SCHOLTUS WIRICX

Toen Johan Prayon op 1 mei 1642 beleend werd met het huis Bree noemde hij uitdrukkelijk wijlen Clara Margaretha van Pallandt, de erflaatster van huis Bree, 'sijn moeder.'³¹ Tussen 1642 en 1646 kwam deze Johan Prayon te overlijden. Hij was gehuwd geweest met Elisabeth Duyts en zij hadden tenminste twee kinderen Johan Willem en Clara Margaretha Prayon geheten. Zijn weduwe, Elisabeth Duyts, hertrouwde na 20 maart 1646 met Hendrik Bernaerdt. Het huis Bree kwam in handen van Reinier van Gelre, heer van Arcen, een neef van Clara Margaretha van Pallandt. Alles wijst er op dat de erfgenamen van Johan Prayon met een som geld tevreden werden gesteld. De lezer vraagt zich zo langzamerhand af, wat dit alles met huize de Kolck te maken heeft. Welnu, het opmer-

kelijke van deze zaak is dat dit alles zich precies afspeelt in de tijd, waarin de familie Prayon een aardige som geld heeft en waarin de weduwe van Johan van Broekhuizen Huize de Kolck te koop aanbiedt. Het lijfgewinsboek van de heren van Schaesberg vermeldt dat op 18 november 1659 de kinderen van de kopers (uit verschillende huwelijken) Gerard Bernaerdts en joffer Clara Margaretha Prayon met de goederen van de Kolck werden beleend.³² Op 18 september 1676 noteerde de rentmeester in het tijnsboek – dat door Aberham Tilmans, schoolmeester, in 1670 vernieuwd was – dat Gerard Bernaerdts was overleden en voor hem in de plaats werd Johan Willem Prayon (zoon van Johan Prayon en Elisabeth Duyts) beleend.³³ Hij was gehuwd met Helena Hendrix. Deze verkocht – met permissie, daterend van 9 december 1673 – van haar echtgenoot ‘teghenwoordich inden oorlogh sijnde’ op 24 februari 1677 aan Reinier Thomas Wiricx ‘haer huys ende goede genoemt den Colck, met die daerbij gehoorende vischerijen, holdtghewasch, bongaerden, coolhoven, hoybemden, wey ende bouwlanden’.

De koopsom zou in termijnen worden betaald en bedroeg 2500 gulden en ‘tot dyen den lijcoop ende arnegelt, neffens aende vercoopersse tot eenen vertieghspenninck 450 gulden’.³⁴ Ondanks alle goede voornemens verliep de verkoop niet geheel vlekkeloos. Op 19 juli 1678 werd een eerste minnelijke schikking getroffen, waarbij bepaald werd dat Helena Hendrix tot aanstaande Pasen ‘voor de wooninghe sal hebben de grooten camer op den timmer daer deselve is woonende ende de meerrest aan den cooper toecommende Alderheijligen inruimen.’³⁵

Daarna ontstond op 10 november 1678 zelfs ruzie over het gestoelte, waarop de eigenaars van de Kolck in de kerk te Broekhuizenvorst recht konden doen gelden.³⁶ Volgens Reinier Thomas Wiricx zou ook dit gestoelte toebehoren aan de eigenaar van de Kolck en niet meer aan Helena Hendrix. Maar zij had dit niet in de verkoopakte van de Kolck laten opnemen. Jammer genoeg is de afloop van deze strijdvraag niet bekend. Jaren later waren de kinderen van de verkoopster nog steeds niet tevreden met de afwikkeling van de verkoop en opnieuw ontstond er een proces, welk zijn aanvang nam op 10 mei 1707 voor het Hof in Roermond.³⁷

Volgens Verzijl zou Reinier Thomas Wiricx geboortig zijn van het stadje Gelder in Geldern.³⁸ Hij was van beroep scholtis van de schepenbanken Swolgen en Broekhuizenvorst, Ooijen en Blitterswijk van 1674 tot 1711. Tevens was hij secretaris van Ooijen en Meerlo en sedert 1692 scholtis van Arcen. Op 25 november 1678 trouwde de scholtis te Arcen met Maria Catharina Milius. Hij overleed op 29 juli 1712 te Herongen.

MICHIEL SPRENGER (1712-1725)

Voor zijn dood in 1712 verkocht Reinier Thomas Wiricx huize de Kolck aan Michiel Sprenger, schepen en

Afb. 7 Huize de Kolck; de oostzijde in 1795 (foto P. Weys, Broekhuizenvorst).

oud-burgemeester van de stad Venlo.

Verzijl zegt, dat de verkoop van 1710 zou dateren, maar noemt als zo vaak, geen enkele bron. Op 1 maart 1712 werden de nieuwe bezitters met de lijfgewinsgoederen van huize de Kolck behand.³⁹

Pastoor Janssen (Meerlo) meent, dat Michiel Sprenger het aloude huis sloopte en vermoedelijk liet opbouwen onder toezicht van de in Broekhuizenvorst wonende architect Jacobus Sprenger.⁴⁰ Wanneer er een flinke verbouwing ten tijde van Michiel Sprenger zou hebben plaats gehad, dan zou dit tussen 1712 en 1725 gebeurd moeten zijn. Huize de Kolck moest Michiel Sprenger namelijk wegens een schuld van 2500 Hollandse guldens bij uitspraak ‘ten Hove tot Gelder’ op 23 oktober 1725 overdragen aan zijn schuldeiser Johan de Noije(r).⁴¹

De financiële toestand van de Venlose Sprenger was niet al te rooskleurig, want naast Johan de Noijer waren er meerdere schuldeisers, zoals de erfgenamen van Jacob Marcelis, een koopman uit Amsterdam. Aan deze koopman was hij wegens een geleverde partij zeep maar liefst een som van negen duizend gulden schuldig. Deze som werd op Sprengers onroerende goederen die in Venlo gelegen waren, verhaald.⁴² Johan de Noijer en zijn echtgenote Ester Sprenger waren eigenlijk helemaal niet geïnteresseerd in huize de Kolck. Want nadat zij op 1 juni 1726 de goederen in handen kregen, verkochten zij de Kolck aan Petrus Josephus Joannes de Winckel, een Roermondse griffier.⁴³

DE FAMILIE DE WINCKEL

Petrus Josephus Joannes de Winckel, griffier aan het Hof van Roermond trouwde in 1719 met Maria Barbara de Haen. Volgens pastoor Janssen hadden zij tenminste

drie zonen en een dochter.⁴⁴ Op 14 juni 1726 liet de griffier zijn twee kleine zontjes Petrus Hendrik Josephus en Theodorus Hendrik de Winckel, belenen met de goederen van de Kolck.⁴⁵ Kapitaalkrachtig was de griffier ongetwijfeld. Hij kocht zelfs de heerlijke rechten van Swolgen en werd op 14 juli 1739 bij zijn belening in Gelder, Heer van Swolgen.⁴⁶ Vormde dit niet een betere basis voor een verbouwing van de Kolck? Hij was verzekerd van inkomsten uit de heerlijke rechten. Waarschijnlijk vormde zijn bemoeienis met huize de Kolck en de heerlijkheid Swolgen slechts een klein deel van zijn drukke werkzaamheden in Roermond. De griffier overleed op 22 november 1746 en zijn echtgenote Maria Barbara de Haen op 23 mei 1749 te Roermond. Frappant is dat zowel de bekende tekenaar Abraham als de echtgenote van De Winkel dezelfde achternaam – De Haen – dragen. Toeval of bestond er een familie-relatie?

PETRUS HENDRIK JOSEPHUS DE WINCKEL

Hij was zijn vader in 1747 als heer van Swolgen opgevolgd en werd daar op 19 april van dat jaar mee beleend.⁴⁷ Hij liet Huize de Kolck bewonen door z'n oudtante Maria Driessens op Heijde(n). Uit haar testament, dat zij op 10 januari 1748 maakte, blijkt dat zij met haar neef Petrus Josephus Joannes de Winckel 'den greffier saliger' een contract over Huize de Roode Beek (Roobeek) had gemaakt.⁴⁸ Een overeenkomst dus met de vader van bovengenoemde P.H.J.

Later zien we dat ook de Roobeek in handen was van de familie De Winckel. Zij benoemde tot executeur testamentair haar jonge neef Petrus Hendrik Josephus de Winckel. Voor zijn diensten zou hij alle meubels welke zij op de Kolck had, erven en daarnaast nog een deel van het zilverwerk. Krachtige taal werd door de erfstaatster geuit aan het adres van haar broer Wilhelmus Driessens op Heijden wonend te Groot Linden, gelegen tussen Cuyck en Grave aan de Maas.

'Mijnen broeder ende sijne kinderen hebben in mijn leven genoeg gehad het welck mij groote quellinge genoeght is geweest te meer dat de selve sich noijdt naer mijn genoegen en hebben willen schicken'.

Bijna anderhalf jaar later op 27 juni 1749 vernam Petrus Hendrik de Winckel te Roermond de dood van 'Ma tante de juffr. Driessens saliger den 25 deses maendts op sijn huijs de Colck'.⁴⁹

Petrus Hendrik Josephus de Winckel trouwde tweemaal. De eerste keer in Den Bosch op 5 november 1747 met Lucretia van Kessel en een tweede maal in 1758 met Josepha Maas. Hij overleed vóór 22 december 1791 zonder opvolger.

DE FAMILIE DE WEVELINCKHOVEN

De kinderen van Maria Agnes de Winckel – een jongere zus van Petrus Hendrik de Winckel, die in 1753 te Swol-

gen in het huwelijk trad met Jan Godfried Eugenius Van Wevelinckhoven – erfden de goederen van hun oom. Haar oudste zoon, Peter Joseph Franciscus de Wevelinckhoven, geboren in 1754 te Roermond volgde zijn oom als heer van Swolgen op.

Hij werd op 22 december 1791 beleend met de heerlijke rechten van Swolgen.⁵⁰ Hij was de laatste heer van Swolgen en huwde in 1803 met Maria Francisca Sijben. Het echtpaar kreeg één dochter. Petrus de Wevelinckhoven overleed in 1812.

Vervolgens werden de goederen, die oorspronkelijk van de familie De Winckel waren, door notaris Dirix in Roermond op 3 juli 1816 publiekelijk verkocht.⁵¹ Pieter Christiaan Hafmans, koopman te Arcen, kocht de goederen van de Roo Beek onder Wellerlooi voor 18.000 francs. Huize de Kolck kwam voor de som van 10.500 francs in handen van Pierre de Weerth, wonend in Elberfeld.

Vrij kort daarna moet Pierre de Weerth het zaakje verkocht hebben aan Joannes Gerard Schraven, wonende te Broekhuizen. Want laatst genoemde verkocht als eigenaar Huize de Kolck op 5 mei 1828 aan Pieter Christiaan Hafmans, Burgemeester van Arcen.⁵²

De burgemeester ging er zelf niet wonen. Rond 1840 was Jan Minten, geboortig van Horst, de pachter. Hij woonde de zogeheten pachterswoning, terwijl het woonhuis door Henri Bosser, een dokter uit Venlo, gehuurd werd.⁵³ Deze heeft de gemeente vóór 1850 verlaten. Het huis was in 1850 onbewoond, tot Sophia, Barones de Montigny er zich met haar tuinman en drie dienstmeiden vestigde. Volgens de gegevens van de burgerlijke stand was zij geboren op 17 oktober 1797 te Zutphen en overleed op 9 december 1869 des avonds om elf uur op de Kolck.

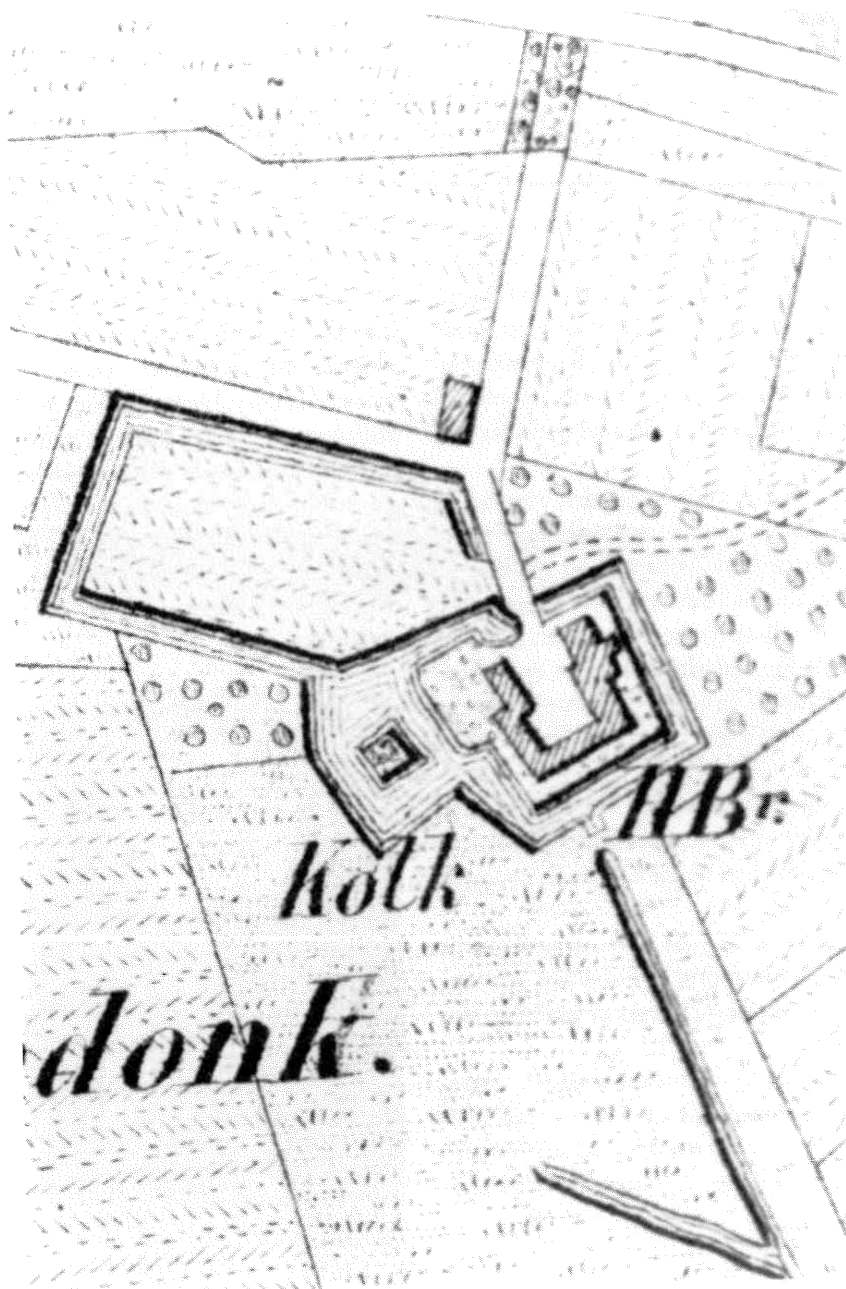
Afb. 8 Huize De Kolck; de oude pachterswoning, gesloopt in okt. 1989 (foto P. Weys, Broekhuizenvorst).

Maar volgens haar bidprentje is zij geboren op 18 oktober 1795 en overleden op 10 december 1869. Zij was een dochter van Andreas de Montigny en Charlotte van Hoensbroek. Haar bidprentje werd gedrukt bij Schaffrath te Geldern. Vermoedelijk werd de begrafenis geregeld door de familie Van Hoensbroek, wonend op Schloss Haag bij Geldern.

Uit het oude kadasterarchief van de gemeente Broekhuizen blijkt, dat de Kolck in 1870 bij deling in handen kwam van een dochter van de burgemeester, Johanna

Maria Josephina Huberta Hafmans, weduwe van Hubertus Wilhelmus van der Heijden.⁵⁴ Na haar dood werd de Kolck door haar erfgenamen op 7 januari 1902 door notaris Haffmans te Gelden openbaar verkocht aan de broers Floris, Hendrik en Gerard Hermans.⁵⁵ Tenslotte verkreeg Hendrik Hermans bij deling in 1904 het inmiddels bouwvallige woonhuis. Hij heeft Huize de Kolck daarna op de oude fundamenteën opnieuw laten opbouwen.

Venraij, voorjaar 1990

Afb. 9 De Kolck en omgeving in 1850. Detail uit een kaart van de Boven-Maas van Visé tot Woudrichem door de landmeter E. Olivier Dz, uitgave 1855. Atlas Gemeentearchief Venlo (foto M. Flokstra).

Genealogie familie Van Broekhuizen genaamd Ooyen

Michiel van Broekhuizen
1436-1474, overl: vóór 1481
1473 heer van Ooijen
tr. vóór 1453
Elisabeth van Gruysdonck
1453-1490

Seger van Broekhuizen
1481-1533
overl: tussen
1531-1533

Johan van Broekhuizen
1490-1492

Marten van Broekhuizen
1490-1533

Jacob van Broekhuizen
1490-1511

Margaretha van Broekhuizen
1490-1511
overl: vóór 1511
begr. in Lottum
tr. 1490
Johan Spee

- vermoedelijk -

Elisabeth van Broekhuizen
1533-1547
overl: na 1547
Vrouwe van Ooyen
tr. vóór 1533
Gerard Beugel
overl: vóór 1533

Michiel van Oeyen
pastoor van
Broekhuizenvorst
1548 bezitter van
de Kolck
overl: tussen
1544-1559

Marten van Broekhuizen
1533-1565
tr. vóór 1539
Elisabeth van Dript
1539-1550

Johan van Broekhuizen
1524-1561
tr. vóór 1524
Alijt Spee
1524-1562

natuurlijke zoon

Marten Beugel
1535-1576
1555 heer van Ooyen
overl: 1571-1576
tr.
N.N.
tr. 2e 1562
Gertruidis Spanrebock
1562-1588

Johan van Oeyen
1562 priester

Herman van Broekhuizen
1571-1601
overl: ± 1601
1571 heer van Ooyen
tr.
Gertruid Beugel
1571-1576
overl: na 1576
dr. v. Marten Beugel

Jacob van Broekhuizen
1565-1587
tr.
Lyffert van Asselt

Johan van Broekhuizen
1586-1608
overl: vóór 1608
tr.
Françoise van Houtem

Gertruid van Broekhuizen
1608
overl: na 1608
tr.
Jonker van Aldringa

Marten van Broekhuizen
1601-1620
overl: 1 juli 1620
1601 heer van Ooyen
tr.
Catharina Quat

Johan van Broekhuizen
1608-1632
overl: na 1632
Bezitter van de Kolck
tr.
Catharina van Mirbach
1608-1614

Seger van Broekhuizen
1618-1647
overl: 22 okt. 1647
Broekhuizenvorst
tr. 5.2.1622 Venlo
Anna Ingenhaeff

Elisabeth van Broekhuizen
1595-1608
overl: na 1608

Willem van Broekhuizen
1641-1643
overl: 4 juli 1643
Bezitter van de Kolck
tr. vóór 1641
Elisabeth van Weedt
1649-1689
overl. 24.8.1689

Anna van Broekhuizen
1665
overl: 19.5.1665
tr. 1e
A. van Aefferden
tr. 2e
Henricus de Haen

Maria Martina van Broekhuizen
1643
overl: na 1643
tr. 20.1.1643 Swolgen
Caspar van Weedt
op de Gun te Swolgen

Sophia van Broekhuizen
1629-1684
overl: 11.7.1684 Venray
1629 Non in het klooster
Binderen bij Helmond

Verkoopt de Kolck in
1659 aan Henry Bernard
en Elisabeth Duyts

Johanna Catharina van Broekhuizen
1649-1673
tr. 16.10.1657
Broekhuizenvorst
Frederik van Laer

Emilia Gertruid van Broekhuizen
1643-1673

Noten

- ¹ Leiden, Universiteitsbibliotheek, Collectie Bodel Nijenhuis, P306-I N18 (31,4 x 21 cm).
 - ² HSAD, Landesarchiv Geldern, Urk. 115.
 - ³ HSAD, Karten nr. 2827 Broekhuizen (119,5 x 69 cm).
 - ⁴ RAL, Archief Hof van Gelre Roermond, Rechterlijke stukken, 1707-1708. Bijlagen van een proces tussen Jan Prayon met Hubert Goossens tegen Scholtis Wiricx, copie A folio 3-18.
 - ⁵ RAG, Rekeningen Overkwartier ná 1473, voorlopig inv.no. 1683 onder Broekhuizenvorst folio 39.
 - ⁶ Gemeentearchief Venray, Archief schepbank Swolgen en Broekhuizenvorst, inv.no. 18.26.
 - ⁷ RAL, Archief schepbank Broekhuizen, aanwinst 1948 nr. 6 Leenboek van het huis Broekhuizen 1515 - 17e eeuw, folio 20 (1554 juni 19).
 - ⁸ Stadtarchiv Geldern, Akten 175.
 - ⁹ Kempen Kreisarchiv Viersen, Graflich von Schaesberg Archivs zu Kriekenbeek [verder geciteerd als Kempen, Akten] Akten L2.3 folio 5 v.-6; 52.
 - ¹⁰ Idem, Akten L2.3 folio 5.
 - ¹¹ Idem, Akten L2.3 folio 52.
 - ¹² Stadtarchiv Geldern, Akten 175.
 - ¹³ Gemeentearchief Venray, Archief schepbank Swolgen en Broekhuizenvorst, inv.no. 17.1.
 - ¹⁴ RAL, Archief Scheres-d'Olne, Inv.no. 2349 folio 1, aantekeningen van Fr. Nettesheim uit 1878 over Haus Oeijen.
 - ¹⁵ RAN-Br. Archief leenhof van Cuyck, inv.no. 6 folio 249.
 - ¹⁶ Idem, inv.no. 5 folio 175 en inv.no. 9 folio 180 verso.
 - ¹⁷ Kempen, Akten L2.3 folio 5.
 - ¹⁸ RAL, Archief klooster Maria Weide Venlo, Obituarium folio 26.
 - ¹⁹ Kempen, Akten L2.3 folio 5.
 - ²⁰ RAN-Br. Archief leenhof van Cuyck, inv.no. 5 folio 175 en inv.no. 10 folio 7-7 verso.
 - ²¹ Idem, inv.no. 5 folio 176 en inv.no. 10 folio 19.
 - ²² M. Flokstra, Een bijdrage over de heren van Ooijen tot 1555 in: De Maasgouw, 106 (1987) 67.
 - ²³ Kerkarchief Broekhuizenvorst, aantekeningen van oud-pastoor J. van Soest uit 1941, bijlage nr. 7.
 - ²⁴ RAL, Bisschoppelijkarchief Roermond, port. 103 nr. 2 Lijst van renten en inkomsten der kerk van Broekhuizenvorst, in 1666, folio 6.
 - ²⁵ RAL, Hof van Gelre Roermond, port. 301 C (II), bijlage van een proces over de hof aan gen Sande te Ooijen.
 - ²⁶ M. J. Janssen, Bijdrage tot de geschiedenis van het Huis de Gun te Swolgen in: Limburgs Jaarboek (1896), 12.
 - ²⁷ Pater Verbeek en Sloots, het klooster der minderbroeders te Venray 1647-1947, 83.
 - ²⁸ Kempen, Akten L2.2 folio 9.
 - ²⁹ RAN-Br. Archief leenhof van Cuyck, inv.no. 11 folio 55.
 - ³⁰ Kempen, Akten L2.8 (1659 nov. 18).
 - ³¹ RAN-Br. Archief leenhof Cuyck, inv.no. 6 folio 246 (1642 mei 1).
 - ³² Kempen, Akten L2.8 (1659 nov. 18).
 - ³³ Kempen, Akten L2.9 (1676 sept. 18).
 - ³⁴ RAL, Archief Hof van Gelre Roermond, Rechterlijke stukken, 1707-1708. Bijlagen van een proces tussen Jan Prayon met Hubert Goossens tegen Scholtis Wiricx, copie A folio 3-18 (1677 febr. 24).
 - ³⁵ Idem, copie B folio 19-21 (1678 juli 19).
 - ³⁶ Gemeentearchief Venray, Archief schepbank Swolgen en Broekhuizenvorst, inv.no. 20.96.
 - ³⁷ RAL, Archief Hof van Gelre Roermond, Rechterlijke stukken, 1707-1708. Bijlagen van een proces tussen Jan Prayon met Hubert Goossens tegen Scholtis Wiricx, 10 mei 1707.
 - ³⁸ J. Verzijl, Huize en hoeve De Kolk te Broekhuizenvorst, in: De Maasgouw (1944) 20-22.
 - ³⁹ Kempen, Akten L2.9 folio 1 verso (1712 maart 1).
 - ⁴⁰ M. J. Janssen, Een weinig bekend architect Jacob Sprenger in: De Maasgouw 1920, 22-23.
 - ⁴¹ Kempen, Akten L2.2 Losse stukken over de Kolck (1725 okt. 23).
 - ⁴² Gemeentearchief Venlo, Archief schepbank Venlo nr. 2767 Bijlagen van een proces tussen Michiel Sprenger en de erfgenamen van Jacob Marcellis (1722 juli 29).
 - ⁴³ Kempen, Akten L2.9 folio 1 verso (1726 juni 1).
 - ⁴⁴ M. J. Janssen, Bijdrage tot de geschiedenis van het Huis de Gun te Swolgen in: Limburgs Jaarboek (1896), 20.
 - ⁴⁵ Kempen, Akten L2.9 folio 2 (1726 juni 14).
 - ⁴⁶ HSAD, Landesarchiv Geldern, Justizhof III Lehen und Adel, nr. 2A folio 182-182 verso.
 - ⁴⁷ Idem, nr. 2A folio 238-238 verso.
 - ⁴⁸ RAL, Archief schepbank Broekhuizenvorst, voorlopig inv.no. 17 folio 313-315.
 - ⁴⁹ Idem, folio 317-318.
 - ⁵⁰ HSAD, Landesarchiv Geldern, Justizhof III Lehen und Adel, nr. 2B folio 165 verso-166 (1791 dec. 22).
 - ⁵¹ Gemeentearchief Roermond, Notaris L. Dirix 1816 nr. 124, 132 en 140.
 - ⁵² Gemeentearchief Broekhuizen, inv.no. 1832 nr. 93.
 - ⁵³ Idem, inv.no. 978A folio 23 en 24.
 - ⁵⁴ Idem, inv.no. 1822 Artikel nr. 529.
 - ⁵⁵ RAL, Archief notaris Haffmans Helden, 1902.
- * Aan het einde van deze bijdrage wil ik graag mijn dank betuigen aan Mevr. P. Mulders-Thijssen (Maasbree) de heren prof. dr. J. G. N. Renaud (Amersfoort) en P. Weijs (Broekhuizenvorst) voor hun kritische kanttekeningen en waardevolle bijdragen.

Gebruikte afkortingen

- HSAD = Hauptstaatsarchiv Düsseldorf
RAL = Rijksarchief in Limburg
RAG = Rijksarchief in Gelderland
RAN-Br. = Rijksarchief in Noord-Brabant